

Asia: VN/7491/2024

Vanhojen metsien kriteerit Suomessa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri ry toteaa lausuntonaan vanhojen metsien kriteereistä Suomessa seuraavaa.

EU:n Biodiversiteettistrategiassa 2020 ”Luonto takaisin osaksi elämäämme” tavoitteellaan kaikkien jäljellä olevien luonnontilaisten metsien (primary forests) ja vanhojen metsien (old-growth forests) tiukkaa suojelua EU:n jäsenvaltioissa. Komissio julkaisi 21.3.2023 ohjeistuksen: ”EU:n luonnontilaisten ja vanhojen metsien määrittelyä, kartoitusta, seuranta ja tiukkaa suojelua koskevat komission suuntaviivat” (EU:n komissio 2023). Jäsenvaltioiden odotetaan käyttävän tätä ohjeistusta kohteiden määrittelyyn, kartoitukseen ja tiukkaan suojeluun. Määritelmät tuli tehdä jäsenvaltioissa ohjeen mukaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

Komission ohjeen mukaan vanhan metsän tunnistamisessa käytettävien kansallisten menetelmien tulee perustua ohjeessa olevaan indikaattoriluetteloon ja olla yhdenmukaisia yhteisen määritelmän kanssa. Lisäksi kansallisten menetelmien tulee pohjautua tieteeseen, menetelmien tulee olla avoimesti laadittuja ja julkisesti saatavilla, ja menetelmät tulee harmonisoida kunkin luonnonmaantieteellisen alueen jäsenvaltioiden kesken.

Tämä lausuntopyyntö käsittelee edellä mainituista kahdesta luokasta valintakriteereitä sellaisille tässä kontekstissa suojeltaville vanhoille metsille, jotka eivät täytä luonnontilaisen metsän kriteereitä. Koska valtioneuvosto on kuitenkin samaan aikaan toisessa yhteydessä (EU:n metsäkatoasetuksen jalkauttaminen kansallisen lain – Laki EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista - kautta) esittänyt luonnontilaisen metsän määrittelyssä jyrkästi EU:n käyttämästä FAO:n luonnontilaisen metsän määritelmästä poikkeavaa määritelmää, on tässä lausunnossa tarpeen ottaa kantaa myös siihen.

EU käyttää tässä kontekstissa luonnontilaisen metsän määritelmänä FAO:n määritelmää – lisämääreineen. FAO:n määritelmä on sinällään tyhjentävä, ja mahdollistaa sen mukaisesti luonnontilaiseksi katsottavien metsien tunnistamisen ilman mitään lisämääreitä. Määritelmässä korostuu ettei sen kriteerit täyttävältä metsältä edellytetä historiallista ”kirveenkoskemattomuutta”, vaan ainoastaan sitä että metsän puusto on luontaisesti syntynyt, ja puustoon mahdollisesti aiemmin kohdistuneet käsittelytoimet ovat olleet niin vähäisiä etteivät ne ole olennaisesti muuttaneet metsän ekologista toimintaa, tai niistä on kulunut niin pitkä aika ettei olennaista vaikutusta enää ole havaittavissa.

Tästä huolimatta lakivalmistelun esitöissä on nyt pyritty asettamaan metsän luonnontilaisuuden arvioimiseksi mm. seuraavia parametreja:

Kasvupaikkatyyppi

Nykypuuston rakenne

Sijainti suhteessa teihin ja muihin kuljetusväyliin

Yksikään yllä mainituista ei ole sinällään metsän luonnontilaisuutta luonnehtiva tai (suoraan indikoiva) tekijä:

Kasvupaikkatyyppi – luonnontilaisia metsiä esiintyy Suomessa kaikilla kasvupaikkatyypeillä, joten metsän luonnontilaisuutta ei voi määritellä sen perusteella mitä kasvupaikkatyyppiä se edustaa (jollei sitten ole kyse turvemaiden metsistä, joissa luonnontilaisuutta voidaan arvioida metsän kuivatusasteen perusteella).

Nykypuuston rakenne – Suomen luonnontilaisissa metsissä puuston rakenne vaihtelee tilanteen mukaan erirakenteisesta kaksijaksoisen metsän kautta yksijaksoiseen metsään. Samoin lahopuumäärä vaihtelee täysin olemattomasta satoihin kuutioihin/ha, joten edellä mainittuihin liittyviä numeerisia tai muita kynnysarvoja ei voi käyttää metsän luonnontilaisuuden määrittämiseen, vaan arvioinnin tulee perustua siihen, onko näihin aiemmalla metsänkäsittelyllä merkittävästi vaikutettu vai ei.

Sijainti suhteessa teihin ja muihin kuljetusväyliin – Metsikön sijainti indikoi ainoastaan sitä todennäköisyyttä millä se on (tai ei ole) luonnontilainen, ei sitä täyttyvätkö luonnontilaisuuden kriteerit todellisuudessa vai eivät. FAO:n luonnontilaisen metsän määritelmän täyttäviä metsiä on säilynyt jopa katujen varsilla (esimerkiksi pääkaupunkiseudun kalliometsissä, jotka muodostavat keskenään laajojakin kokonaisuuksia), ja uittoväyliä rannoilla (esim. Hossassa, jossa alueen pääuittoväylän rantametsistä löytyy laajoja luonnontilaisen metsän kokonaisuuksia koostuen niin tulvametsistä kuin rajujen metsäpalojen jälkeen luontaisesti uudistuneissa männiköissä, joista ei ole

ollut hakattavissa halutun kaltaista puutavaraa silloin kun uittoihin liittyviä savottoja on tehty). Erilaisten kuljetusväylien tuntumassa on myös metsiä, jotka on aivan tarkoituksellisesti jätetty historian saatossa hakkaamatta. Toisin sanoen pääsääntö on se että metsän luonnontilaisuus voidaan todeta vain paikan päällä maastossa, jollei ole varmaa tietoa siitä että metsää on merkittävästi käsitelty (metsänkäyttöilmoituksen olemassaolo ei ole varma tieto, koska ilmoitettuja hakkuu-aikeita jää myös toteuttamatta). Poikkeuksen muodostaa saamelaisalue, jossa on myös sellaisia laajoja metsäkokonaisuuksia, joiden kohdalla pystytään kaukokartoitustietoa ja muuta historiallista tietoa yhdistelemällä osoittamaan, ettei niitä ole koskaan hakattu (kts. Luonnonmetsät Sapmi -työryhmän työ).

Sen sijaan lakivalmistelun esitöissä mainittu hakkuukantojen määrä on tässä yhteydessä relevantti suure. Metsähallitus on omassa työssään käyttänyt kynnysarvoa 30 kpl/ha, mikä olisi käypä luku jollei Metsähallitus laskisi tähän mukaan kaikkia läpimitaltaan vähintään 11 cm kantoja. Ajatus että metsän luonnontila jotenkin olennaisesti muuttuisi, jos sieltä on poistettu 31 kpl/ha kannon läpimitaltaan 11 cm puita on absurdi, joten joko kannon läpimitan kynnysarvoa tulisi merkittävästi nostaa, tai vaihtoehtoisesti nostaa kappalemääräistä kynnysarvoa jos 11 cm läpimittakynnysarvo säilytetään. Sammaloituneita kantoja laskettaessa on lisäksi otettava huomioon, että kantokäävän aiheuttama laho katkoo puita sellaiselta korkeudelta, että monesti muodostuu korkeudeltaan sahakantoja muistuttavia kantoja.

Suomi on tähän asti raportoidessaan kansainvälisesti luonnontilaisten metsiensä määrää, lähtenyt siitä oletuksesta, että näitä voi sijaita vain suojelualueilla, mikä on antanut todellisesta tilanteesta hyvin virheellisen kuvan. Todellisuudessa FAO:n luonnontilaisen metsän määritelmän täyttäviä metsiä sijaitsee suojelualueiden ulkopuolellakin merkittäviä määriä, ja ne muodostavat laajoja kokonaisuuksia esim. Saamelaisalueen ns. luontaistalousalueilla, Metsähallituksen alue-ekologisen verkon laajemmilla säästökohteilla, laajoilla ojittamattomilla suoalueilla, rannikkoalueiden kalliometsäalueilla sekä yhdessä viereisten suojelualueiden metsien kanssa.

Vanhan metsän kriteereistä

Suomessa on sitten 1990-luvun alun otettu rinnakkain käyttöön kolme merkittävää metsien suojeluarvon arviointijärjestelmää: Kansallisen vanhojen metsien suojeluohjelman valintakriteerit, METSO-valintaperusteet ja Natura-asioita koskien boreaalisen luonnonmetsän kriteerit ynnä muita metsäisiä luontotyyppejä koskevat kriteerit.

Yhteistä näille kaikille on, että sikäli kun niissä käytetään kynnysarvona metsikön ikää, tämä ikä on määritelty muodossa ”iältään vähintään uudistuskypsä metsä” tai ”uudistuskypsyyksiän ylittänyt metsä”, jotka käytännössä tarkoittavat keskenään samaa asiaa, tai (METSO-ohjelman osalta) suoraan numerolla esitettynä ikänä. Kaikissa näissä (kuten metsänmittauksessa ja uudistuskypsyyden määrittämisessä ylipäätäänkin) metsän iällä tarkoitetaan metsän päävaltapuiden

(kts. termien selitykset Ilvessalon puuluokituksesta <https://helda.helsinki.fi/items/c6d73162-d8ee-4dad-881a-b21f9b2d2230>) ikää (päävaltapuiden keski-ikää).

Kuitenkin nyt tässä lausuntopyynnössä kommentoitavana olevassa kriteeriluonnoksessa on käytetty tässä yhteydessä vanhaksi metsäksi luettavan metsän iän kynnysarvona epämääräistä ”valtapuuston keski-ikää”. Kirjaimellisesti tulkittuna tämä tarkoittaisi sitä, että määritettäessä metsän ikää ja sitä ylittyykö asetettu iän kynnysarvo vai ei, mukaan luettaisiin sekä metsän päävaltapuut että lisävaltapuut (kts. Ilvessalon puuluokitus), ja näistä laskettaisiin keski-ikä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että päävaltapuustoltaan täysin identtisistä metsiköistä se jossa on vain päävaltapuita saisi korkeamman iän kuin metsikkö jossa on päävaltapuiden lisäksi jonkin verran lisävaltapuita, ja tämä puolestaan saisi edelleen korkeamman iän kuin metsikkö jossa lisävaltapuita on runsaasti – mikä on täysin absurdia. Äärimmillään lisävaltapuut voivat olla iältään vain puolet päävaltapuiden iästä, mikä runsaasti lisävaltapuita sisältävässä metsässä näin laskettuna johtaisi siihen, että metsän iäksi muodostuisi vain n. 75 % päävaltapuuston iästä. Lopulliseen kriteeriversioon on välttämätöntä korvata termi ”valtapuuston keski-ikä” termillä ”päävaltapuuston keski-ikä”. Päävaltapuiden lisäksi voidaan määrittää erikseen ikä ylispuille/aikaisemman puusukupolven puille.

Tarkasteltaessa kriteeriluonnoksessa lahoppuuston määrälle ja metsän iälle esitettyjä kynnysarvoja, tulee huomata että kaikki luonnontilaisen metsän määritelmän täyttävät metsät tulee tässä prosessissa lähtökohtaisesti suojella luonnontilaisina metsinä, näistä kynnysarvoista ja muista vanhana metsänä suojeltaville kohteille asetettavista kriteereistä huolimatta. Tätä korostaa entisestään se, että nyt kriteeriluonnoksessa esitetyt kynnysarvot ovat sellaisia, etteivät edes monet täysin kirveenkoskemattomakaan metsät niihin yllä. Mikä puolestaan alleviivaa sitä, että esitetyt kynnysarvot ovat monelta osin perusteettoman korkeita. Erityisen räikeä ongelma on seuraavan tyyppisissä metsissä:

Kuusivaltaiset tai sekapuustoiset lehdot ja lehtomaiset kankaat hemi- ja eteläboreaalaisella vyöhykkeellä. Tällaisissa metsissä päävaltapuiden odotettavissa oleva elinikä on n. 120 vuotta, johtuen siitä että puut kasvavat näillä kasvupaikoilla niin suureksi niin nopeasti, että niistä tulee alttiita erilaisille luontaisille patogeeneille. On siis täysin absurdia asettaa tällaisille metsille iän kynnysarvo (140 v.) jota edes niiden päävaltapuustolla ei luonnonoloissakaan ole juurikaan mahdollisuutta saavuttaa. Sama ongelma koskee myös osaa keskiboreaalisen vyöhykkeen lehtoja ja lehtomaisia kankaita, ainakin Pohjanlahden rannikon tuntumassa.

Kuivat kankaat ja karukkokankaat koko maassa. Esitetyt lahoppuun kynnysarvot (hemi- ja eteläboreaalinen 40 m³/ha, keskiboreaalinen 30 m³/ha, pohjoisboreaalisen eteläosa 20 m³/ha) ovat ainakin 10 m³/ha liian korkeita montaa luonnontilaista kuivahkon kankaankin metsää ajatellen, saati sitten kuivan kankaan tai karukkokankaan männikköä, joissa jo luontainen puuston kokonaistilavuuskin on huomattavasti kuivahkoja kankaita alhaisempi, silmällä pitäen.

Hemiboreaalisen vyöhykkeen ja kaikkien rannikon ja saariston alueiden metsät sekä eteläboreaalisen vyöhykkeen kaakkoisosan metsät. Näillä alueilla metsien puuston luontainen kuutiotilavuus/ha on maaperäsyistä ja /tai meren läheisyydestä johtuen pienempi kuin esimerkiksi

valtaosalla eteläboreaalista vyöhykettä, ja siten myös lahopuun kertyminen kuutiomäärässä mitattuna vähäisempää.

Kivisten ja kallioisten maiden sekä korkeiden alueitten metsämaan metsät. Näillä alueilla metsän puuston luontainen kuutiomäärä/ha on maaperäsyistä (korkeilla mailla) ilmastosyistä pienempi kuin niitä ympäröivillä alueilla, ja siten myös lahopuun kertyminen kuutiomäärässä vähäisempää.

Edellä mainittuja + eräitä muita ongelmia olisi mahdollista ratkaista ottamalla iän kynnsarvoksi yksinkertaisesti metsätaloudellinen uudistamisikä, niin kuin kansallista vanhojen metsien suojeluohjelmaa tehtäessä on aikoinaan tehty. Hyväksyttävä ratkaisu kynnsarvoksi olisi myös Metsä- ja Tunturi-Lapin eteläpuolisilla alueilla metsätaloudellinen uudistamisikä + 20 vuotta. Tämä edellyttäisi että kynnsarvot asetettaisiin yhdistelmän kasvillisuusvyöhyke-kasvupaikkatyyppi-pääpuulaji mukaan, mikä joka tapauksessa pitäisi olla se järjestelmä jonka mukaan kynnsarvot asetetaan, eikä -kuten nyt luonnoksessa on tehty – pelkän kasvillisuusvyöhyke-puulaji -yhdistelmän mukaan. Lahopuun kynnsarvojen osalta on otettava mukaan kuutiomäärien kynnsarvojen rinnalle vaihtoehtoiseksi kynnsarvoksi vielä kriteerien valmisteluvaiheessa mukana ollut kuolleen puuston osuus metsikön kokonaispuuston (elävä puusto + kuollut puusto) tilavuudesta, esim. kuolleen puuston osuus > 10%.

Kaiken kaikkiaan nyt lausunnolla oleva kriteeriluonnos heijastelee siinä esitettyjen, vanhoina metsinä suojeltavilta kohteilta edellytettävien kynnsarvojen osalta joko heikkoa osaamis-/tietopohjaa Suomen metsien laadusta, tai pyrkimystä ettei suojeltavia metsiä juuri löytyisi. Työn taustaineostona on käytetty mm. sitä millaisia aikoinaan kansalliseen vanhojen metsien suojeluohjelmaan valitut valiometsät ovat tänä päivänä iältään ja lahopuustoltaan (ja vedetty kriteeriluonnoksessa näistäkin luvuista yli), eikä sitä millaisina ne kyseiseen suojeluohjelmaan kolmisenkymmentä vuotta sitten päätyivät. Esimerkiksi hyödyllistä tietoa luonnontilaisten ja sen kaltaisten metsien ominaisuuksista valtionmailla Lapissa on luettavissa täällä:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/862977/Makitalo_Lauri.pdf?sequence=2Korostettakoon, että valmistelutyön aikana niin SYKE kuin ympäristöministeriökin ovat esittäneet käytettäväksi konkreettista, paljon realistisempaa ja suomalaista metsätodellisuutta paremmin heijastelevaa kriteeristöä, joka kuitenkin takaisi, ettei omistajiensa aktiivisesti metsätaloustyötä varten hoitamaa (ml. luonnonhoito) metsää päädy tätä kautta ”pakkosuojeluun”.

Nykyinen kriteeriversio ei noudata EU-komission ohjeistusta, eikä sovi vanhan metsän määritelmäksi tai suojelunarvoisen metsän määritelmäksi edes tässä nyt käsillä olevassa tarkoituksessa, saati sitten missään laajemmassa kontekstissa.

Bufferit

EU-komission mukaan suojeltaville kohteille tulee asettaa myös (tarpeen vaatiessa) suojavyöhykkeitä eli buffereita. Tässä lausunnolla olevassa kriteeriluonnoksessa aihetta ei käsitellä lainkaan, vaikka on olennaisen tärkeää, että suojeluratkaisuja tehtäessä myös bufferit sisältyvät niihin. Käytännönläheisen (ja ei-tarpeettoman-laajan) ratkaisun aiheesta on esitelty Luonnonmetsätyöryhmä valtionmaille tekemissään luonnonmetsärajausissa jotka sisältävät myös buffereita. Sanomattakin lienee selvää, ettei buffereilta voida edellyttää samantasoista luontolaatua kuin itse vanhoina metsinä tai luonnontilaisina metsinä suojeltavilta kohteilta.

Suojeltavien kohteiden koko

EU-komissio lähtee siitä että laadulliset kriteerit täyttävät kohteet suojellaan niiden koosta riippumatta – tiukasti lakisääteisinä. Lausunnolla olevassa kriteeriluonnoksessa esitetään toista. Aiheeseen on syytä palata ennen kuin suojeluratkaisuja aletaan tekemään. Joka tapauksessa ”kohde” ei voi olla yksittäinen metsikkökuvio (paitsi siinä tapauksessa, että vain yksittäinen metsikkökuvio täyttää kriteerit), vaan kaikki toisiinsa liittyvät, kriteerit täyttävät metsikkökuviot – tarpeellisine buffereineen. Kohteen kokoa määrittäessä pitää ottaa huomioon kohteen pinta-alana myös siihen mahdollisesti rajautuvat jo suojellut metsät.

Toteutus yksityismailla

Vanhojen metsien ja luonnontilaisten metsien suojelun toteuttaminen yksityismailla edellyttää nykytasoon verrattuna huomattavaa lisäystä METSO-ohjelman rahoitukseen – alkaen jo vuonna 2025.

Lisätiedot:

- lausunnon valmistelija, metsäasiantuntija Jyri Mikkola, p. 0400 372 433, jyri.mikkola@sll.fi
- erityisasiantuntija Lauri Kajander, p. 045 114 0088, uusimaa@sll.fi

Helsingissä 7.8.2024,

Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri ry

Laura Räsänen
puheenjohtaja

Lauri Kajander
erityisasiantuntija

Kajander Lauri
Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri ry